

110199

Vår rettskultur må gjenreises

**Vi bygger videre på arven
fra tyskerne,
sier stortingsmann Moseid.**

Stortingsmann Moseid.

— Jeg har sett det så, at den største feil og en vegeulig årsak til den annen verdenskrig var at Amerikas forente stater isolerte seg og ikke deltok i oppbyggingen av Nasjonenes Forbund. Selvsagt er det så at alle nasjoner er seg selv nærmest. Men jeg ser De Forente Staters mektelige innsats nu som det største lyspunkt i en uhyggelig mørk tid og som en mulighet for å redde de grunnleggende menneskerettigheter — de fire friheter: den frie meningsrett, religiøs trosfrihet, frihet for nød og frihet for frykt — gjennom tidens kaos. Jeg er enig med president Roosevelt i at disse fire friheter er like så nødvendige for en menneskeverdig tilværelse for den enkelte og for samfunnet og for nasjonene som solen og luften, brød og salt. Og jeg hilser derfor Marshallplanen og den talen som Mr. Bevin holdt, med glede og tilslutning, fordi jeg ser dem som midler til å underbygge og fremme de fire nødvendige friheter både nasjonalt og internasjonalt.

Etter min mening var nøytraliteten en realitet før. Nu er det blitt en farlig illusjon som ingen nasjon forsvarlig kan bygge sin tilværelse på.

Mitt syn på forsvaret kan jeg gi uttrykk for ved å gjenta hva jeg uttalte i et hemmelig møte 30. mai 1939; det er senere offentliggjort i Stortingsdokument nr. 7:

«Det er umulig for noen å kunne forutsi hvorledes framtiden vil arte seg; det er en mulighet for at vi ganske snart kan stå overfor en ny verdenskrig, det er en mulighet for at den kan trekke ut, og det er kanskje også en svak mulighet for at vi kan få en varig avspenning.»

Det var mitt syn på situasjonen i 1939; det er mitt syn på situasjonen i dag, og jeg trakk konklusjonen slik:

«Men for oss tilsier dette, at vi må innrette oss på de to første muligheter.»

Som bekjent innrettet statsmaktene seg den gang på den tredje mulighet og vi vet resultatet. La det ikke skje en gang til.

Den ærede statsminister kom i sitt foredrag inn på det spørsmål som for en rettsstat alltid må danne grunnlaget for alt samfunnsbyggende arbeid, nemlig rettsgrunnlaget, og de beste midler for å styrke det. Etter min mening gav statsministerens uttalelse uttrykk for et svært pessimistisk syn på muligheten av å nå fram til gode rettsforhold ved å appellere til folkets samfunnsånd, solidaritetsfølelse og samvittighet, og han viste liten interesse for spørsmålet om hvorvidt våre statsmyndigheter, domstolene og de administrative myndigheter kanskje har begått feil, som har bidradd til å skade eller undergrave rettsgrunnlaget og rettstilstanden i landet. Jeg tror at det er dette spørsmål som nu må vies den største interesse hvis det skal lykkes å gjenreise vår rettskultur og folkets tillit til og lojalitet overfor lover, rettsavgjørelser og administrative bestemmelser.

Etter frigjøringen har vi beholdt en god del av arven fra tyskerne, og vi har bygd videre på samme grunnlag. Og nu har vi nådd derhen at vi har et tettmasket nettverk av straffebestemmelser, så jeg tror det skal være meget vanskelig for noen hver — stortingsmenn og statsråder ikke unntatt — å komme helskinnet igjennom uten å kolliderer

med en eller annen straffebestemmelse. Etter min mening kan det ikke være tvilsomt at dette har virket, og må virke nedbrytende på folks tillit til og respekt for gjeldende lov og rett, og for de myndigheter som utferdiger og utøver denne rett. Jeg innrømmer selvfølgelig at det er nødvendig med mange bestemmelser også om straff, men vi har for meget av det, og vi må gjøre hva vi kan for å begrense det. Jeg har advart og sagt fra mange ganger, men det har aldri nyttet.

Det som dog etter min mening har bidradd mest til å skade og undergrave vårt rettsgrunnlag og vår rettskultur, er det pågående rettsoppgjør for å straffe landsforræderi. Det er særlig innføringen av dødsstraff i fred samt den vilkårlige utvidelse av begrepet landsforræderi i landssvikloven og ved den nye anvendelse av straffelovens § 86 som jeg her tar sikte på. Jeg vet det blir påstått av dem som har det nærmeste ansvar for de former rettsoppgjøret har fått, at det bygger på vårt gamle, prøvede rettsgrunnlag — straffeloven av 1902. Det påstås at rettsgrunnlaget er det samme nu som før krigen. Men jeg tror ikke det vil lykkes å få vårt folk til å godta den påstand. De fleste er nok klar over at rettsoppgjøret nu bygger på et annet og meget mer brutalt rettsgrunnlag enn før. Men hvorledes dette har foregått er visstnok uklart for svært mange. Etter min mening foregikk det avgjørende brudd med det rettsgrunnlag vårt folk selv hadde bygd opp ved avgjørelsen om forståelsen av straffelovens § 86 i Høyesterett 9. august 1945. Jeg skal forsøke ved et bilde å illustrere hvorledes jeg oppfatter den avgjørelsen. Jeg mener, at ved den avgjørelsen ble det gamle rettsgrunnlaget hvorpå § 86 er bygd, og som alle sakkyndige og folket har vært enig om i mer enn 40 år, fjernet og erstattet med det såkalte «objektive» strafferettsgrunnlag som ble innført gjennom landssvikanordningen. Det er i realiteten hva jeg mener der er skjedd. Det er naturligvis i et bilde sagt. Denne operasjon, hvorved det gamle, humane rettsgrunnlag ble sjaltet ut og erstattet med hva jeg vil kalle det totalitære rettsgrunnlag, har etter min mening vært, er og vil bli en større ulykke for vårt folk enn de ledende i dag forstår. Etter min mening har det ikke siden dansketiden vært så meget av vilkårlighet og urettferdighet i rettsvesenet som nu. Dette skyldes ihvertfall for en stor del nettopp det som jeg har nevnt her, fordi det undergraver den rettsikkerhet og rettskultur som er et folkestyrt samfunns adelsmerke.

Her i landet har dette «objektive» strafferettsgrunnlag ledet til at mange nordmenn som etter det gamle rettsgrunnlag ikke har gjort seg skyldig i landsforræderi, nu dømmes og stemples for denne forbrytelse. I enkelte andre land har det samme system, den samme ideologi ført til gjennomføring av dødsdommer over menn som i den frie verden anses for å være gode patrioter.